

Edvardas Kriščiūnas

ŠAUKIMŲ Į OKUPACINĘ ARMIJĄ BOIKOTAS (1989.VII.13-1990 M.)

1989 m. rugpjūčio 3 d. pirmą kartą Sovietų Sąjungos istorijoje Lietuvos Laisvės Lygos Kauno skyrius ir "Jaunoji Lietuva" pradėjo šaukimų į okupacinę armiją boikotą. Tą dieną 59 lietuviai grąžino savo karinius bilietus bei prirašymo liudijimus. Šios politinės akcijos vieta - Vilnius, Katedros aikštė, prie badaujančiųjų namelio, kur vyko V.Milvydo pradėtas bado streikas dėl besąlygiško okupacinės armijos išvedimo iš Lietuvos. Surinkti sovietiniai kariniai dokumentai buvo nuvežti į karinį komisariatą Pilies gatvėje, o rusų karininkams atsisiakius juos priimti, paštu nusiųsti į Maskvą tuometiniam SSRS gynybos ministrui D.Jazovui.

Taip okupuotoje Lietuvoje pirmą kartą prasidėjo masinis lietuvių karo priedolininkų atsisakymas tarnauti okupantų armijoje. Tai buvo iš anksto suplanuota ir juridškai parengta akcija. Iki tol tik pavieniai asmenys patriotiniais arba religiniais sumetimais atsisakydavo tarnauti Raudonojoje armijoje. Kiek populiareesnės buvo pasyvaus boikoto formos: vieni apsimesdavo psichiškai ne visai sveiki, gaudavo "baltą" karinį bilietą, kiti pinigais išsipirkdavo nuo tarnybos sovietų armijoje. Rugpjūtyje prasidėjęs boikotas buvo pagrįstas tarptautine teise, 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencija, kurią sovietų vyriausybė ratifikavo 1954 m. Šios konvencijos III d. 51 str. skelbia: valstybė okupantė negali versti globojamųjų asmenų tarnauti jos ginkluotosiose arba pagalbinėse pajėgose. Koks nors spaudimas arba savanoriško stojimo į armiją propagavimas yra

baudžiamas¹.

Lietuvos ir kitų tautų išsivadavimo kovai gyvybiškai naudinga Ženevos 1949 m. konvencija faktiškai buvo nežinoma, išskyrus nedidelį būrelį juristų, kurie neteikė šiai konvencijai didelės reikšmės.

Lietuvos politikai, veikiantys Lietuvos Laisvės Lygoje, "Jaunojoje Lietuvoje", apie Ženevos konvenciją detaliau sužinojo iš latvių politinių radikalų dar 1988 m. Vėliau, 1989 m. pradžioje, ši konvencija bei jos III d. 51 str. buvo rasta rusiškame tarptautinių dokumentų rinkinyje, kuris buvo išleistas 1982 m. Kovo mėnesį minėtas straipsnis buvo išverstas į lietuvių kalbą ir atiduotas išspausdinti "Jaunosios Lietuvos" mažatiražiam laikraštyje "Jaunoji karta". Tačiau šio laikraščio šeštojo numerio tiražas su išspausdintu Ženevos konvencijos III d. 51 str. ir komentarais paslaptinai dingo. Pakartotinai visa tai buvo išspausdinta to paties laikraščio 10 numeryje, 1989 m. liepos 15 d.

1989 m. gegužės 14 d. Vilniuje, Kalnų parke, buvo paminėtos R.Kalantos susideginimo 17-osios metinės. Čia "Jaunosios Lietuvos" atstovas G.Karalius perskaitė rezoliuciją, kurios 4-as punktą teigė: SSRS vyriausybė privalo nutraukti prievartinį Lietuvos piliečių šaukimą į okupacinę sovietų armiją, nes tai pažeidžia 1949 m. Ženevos konvenciją. Per 30 tūkstančių mitingo dalyvių audringai pritarė šiai rezoliucijai. Čia pirmą kartą buvo viešai paskelbta Ženevos konvencija ir kol kas tik pareikalauta nutraukti neteisėtą lietuvių šaukimą į sovietų armiją. Platesni tautos sluoksniai, jaunimas susipažino su okupuotai Lietuvai naudinga tarptautiniu įstatymu. Tai buvo pasirengimo būsimam boikotui sąlyga, nors kol kas "Jaunoji Lietuva" dar neragino jaunimo atsisakyti karinės tarnybos okupantų armijoje.

1989 m. pavasarį gimė ir kita idėja, propaguojama A.Brazausko ir V.Jasukaitytės. Buvo siekiama, kad lietuviai tarnautų tik Pabaltijo karinėje apygardoje ir kad lietuviams, tarnaujantiems sovietų armijoje, būtų pagerintos sąlygos. To padaryti faktiškai buvo neįmanoma. Tai įrodė vėlesni įvykiai. Buvo užuominų iš oficialių valdžios sluoksnių, kad pavasario šaukimo jaunuoliai tarnaus Lietuvoje arba Pabaltijyje. Tačiau sovietų vyriausybė nedarė net šios nuolaidos, kas dar labiau skatino lietuvius boikotuoti šaukimus į okupacinę armiją. 1989 m. pavasarį pašaukti jaunuoliai vėl buvo išbarstyti po įvairiausias Sovietų Sąjungos vietas, net ir po pačias atšiauriausias. Todėl vasarą patriotinėms Lietuvos organizacijoms tapo aišku, kad tik drąsus ir ryžtingi žygiai privers Maskvos vyriausybę laikytis Ženevos konvencijos. Teisė tuomet yra veiksminga, kai ji pa-

1 Международное право в документах. - М., 1982. - С.779.

remta jėga. Ta jėga - tai okupuotų lietuvių apsisprendimas netarnauti rusų armijoje. Be abejo, tai buvo rizikingas žingsnis, bet kitos išeities nebuvo. Be to, sustiprėjo lietuvių, tarnaujančių rusų armijoje, terorizavimas, nes nuo 1988 metų prasidėję masiniai lietuvių mitingai sukėlė rusų imperialistinių jėgų įniršį. Podaugėjo aliarmo signalų apie lietuvių mušimą, moralinį terorizavimą, plačiai išgarsinta A.Sakalausko nelaimė. Podaugėjo lietuvių, tarnaujančių sovietų armijoje, mirties atvejų.

Pasirengimas boikotui vyko visą 1989 m. vasarą. "Jaunosios Lietuvos" vado S.Buškevičiaus bei tuometinės Lietuvos Laisvės Lygos vadovo A.Taujansko pastangomis buvo nutarta rugpjūčio 3 d. pradėti masinį karinių bilietų grąžinimą. Pirmasis grąžintas karinis bilietas buvo A.Taujansko. Grąžinantieji karinius bilietus užpildydavo tokią anketą, kuri su kariniu bilietu buvo siunčiama į Maskvą:

Министру обороны СССР
Копия: Военному Комиссару ПВК Лит.ССР

от

.....

род.

прож.

.....

ЗАЯВЛЕНИЕ

В 1940 году Советский Союз оккупировал и насильственно присоединил независимое Литовское государство к своей территории. Большинство Западных стран не признают этого акта международного терроризма и по ныне считают Литву оккупированной страной. Как известно, 12 августа 1949 года по отношению к оккупированным странам была подписана Женевская Конвенция. В 3-ей части 51 статьи этого международно принятого документа говорится: "Оккупирующая держава не может принуждать покровительствуемых лиц служить в ее вооруженных или воюющих силах. Всякое давление или пропаганда в пользу добровольного поступления в армию воспрещается". Этот международно принятый документ, как акт международного права, подписан также и Советским Союзом, предоставляет мне, как гражданину оккупированной страны, право отказаться от службы в оккупационных

войсках Советского Союза и возвратить военный билет... Всякая попытка со стороны властей делать на меня давление по поводу моего отказа будет трактоваться как грубое нарушение международного права и прав человека.

" " _____ 19 ____ г.

(подпись)

Prasidėjusiam boikotui savo nepritarimą paskubėjo pareikšti vienas Sąjūdžio vadovų R.Ozolas: "... bilietų padėjimas... yra netikęs būdas, neapgalvotas žingsnis"². R.Ozolui antrino okupacinio karinio komisariato politinio skyriaus viršininkas K.Golubevas. Rugsjūčio 4 d. "Komjaunimo tiesa" rašė: "Be abejo, visiems mums rūpi, koks bus šių vaikinių likimas. Dar labiau rūpi, kokia reakcija kils po šio superradikalaus radikalumu pasižyminčių organizacijų gesto. Visa tai galima pavadinti staigiu tramplinu greitojo eismo magistralėje, nuo kurio nesėkmingai nušokus greit kelionė gali pasibaigti".

KGB bei kitos represinės institucijos buvo gerokai šokiruotos netikėtos akcijos. Jos, matyt, tikėjosi, kad boikoto akcija neįgaus masinio pobūdžio ir greitai išsikvėps, o boikoto organizatoriams nesudarius galimybių kreiptis per radiją, televiziją, laikraščius į gyventojus buvo galima riboti boikoto plėtotę. Keliasdešimt atsisakiusių tarnauti rusų kariuomenėje rimto pavojaus negalėjo sudaryti. KGB atidžiai sekė boikoto organizatorius, per LTSR prokuratūrą siuntė grasinančius įspėjimus. Pvz., S.Buškevičius gavo 12 kvietimų atvykti į prokuratūrą. E.Kriščiūnui ypatingų bylų tardytojas Ožiūnas į darbovietę atnešė įspėjimą, kad už tolesnę agitaciją boikotuoti tarnybą gaus 7-10 metų griežto režimo kalėjimo. Kaune prie A.Taujansko buto kas vakarą demonstratyviai budėjo KGB "Žiguliai" su sekliais. Organizatoriai nuolat jautė KGB sekimą.

Nepaisant to, boikotas su jaunatvišku užsidegimu buvo tęsiamas. Kaip taikliai pastebėjo buvęs politinis kalinys V.Petkus, "jaunimas, nepatyręs okupantų teroro, pasirodo turįs mažiausiai baimės bei perdėto atsargumo". Jo bene labiausiai ir reikėjo 1989 metais.

"Jaunoji Lietuva" drauge su LLL aktyvistais vilniečiais kitą karinių dokumentų gražinimo akciją suorganizavo rugsjūčio 12 d., dar kitą - minint Ribentropo-Molotovo pakto 50-ąsias metines rugsjūčio 23 d. Visą laiką karinius bilietus bei prirašymo liudijimus buvo galima gražinti Vilniuje, Katedros aikštėje, badaujančiųjų namelyje.

2 Komjaunimo tiesa. - 1989, rugsjūčio 3.

Politikoje daug ką lemia priešininkui netikėti ir intuityvūs sprendimai. Štai Vilniuje rugpjūčio 8 d. roko koncerto metu pavyko prikaltinti vieną iš roko koncerto organizatorių A.Kaušpėdą, kad leistų kreiptis į susirinkusį jaunimą, kurio būtų daugiau kaip 10 tūkstančių. Jaunuoliai itin entuziastingai priėmė kreipimąsi atsisakyti karinės tarnybos. Keliasdešimt jų jau kitą dieną grąžino prirašymo liudijimus. Vėliau roko koncertas, kurio metu E.Kriščiūnas ragino boikotuoti rudens šaukimą, buvo parodytas per televiziją, kas labai išpopuliarino boikoto idėją.

Karinių bilietų grąžinimo akcijos buvo rengiamos maždaug kas dvi savaitės, daugiausia per tautines šventes. Iš pradžių kariniai dokumentai buvo renkami tik Vilniuje ir Kaune, o 1989 m. spalio mėn. į šią akciją energingai įsijungė Lietuvos Laisvės Lygos Šiaulių atstovai. Daug sunkumų boikoto organizatoriams kilo dėl agitacijos, kadangi radijas, o ypač televizija beveik neinformuodavo apie tai arba pateikdavo priešiškus vertinimus. Sąjūdžio vadovai į tuomet populiarią "Atgimimo" laidą boikoto organizatorių neįsileisdavo. Todėl organizatoriams liko vienintelis agitacijos būdas: lapelių, raginančių grąžinti karinius dokumentus, klijavimas viešose vietose. Lapeliuose buvo nurodoma karinių bilietų grąžinimo vieta ir laikas. Kadangi KGB agentai ir "jedinštvininkai" sutemus lapelius nuplėsdavo, jie buvo klijuojami iš ryto, kad kuo daugiau žmonių galėtų žinoti apie rengiamą akciją. Vilniuje nuo boikoto pradžios iki 1990 m. kovo mėn. lapeliai buvo išklijuoti 11-13 kartų. Reikia pažymėti, jog agitaciniai lapeliai efektą padarė. Boikoto idėja darėsi vis populiariesnė, karinių bilietų buvo surenkama vis daugiau.

1989 m. spalį "Jaunąją Lietuvą" parėmė "Visuomeninis moterų judėjimas", vadovaujamas L.Kuokštienės. Moterys surinko informaciją apie sovietų armijoje žuvusius lietuvius. Spalio mėnesį "Jaunoji Lietuva" surengė karinių dokumentų grąžinimo akciją prie Aukščiausiosios Tarybos rūmų, vykstant cilinei sesijai. Visuomeninio moterų judėjimo aktyvistės padarė keliasdešimt plakatų su žuvusių sovietų armijoje lietuvių pavardėmis, mirties datomis. Kartu buvo iškelti jaunaliuvių plakatai, raginantys atsisakyti tarnauti okupacinėje armijoje.

"Jaunoji Lietuva" suregistruodavo visus asmenis, atidavusius karinius dokumentus, užfiksuodavo okupacinės administracijos represijas prieš tuos, kurie grąžino karinius bilietus. Todėl spalio 7 d. Kaune buvo sušauktas asmenų, atsisakusių tarnybos sovietų armijoje, suvažiavimas, ir jiems ginti buvo įsteigtas "Lietuvos Komitetas - Ženeva 49". Organizacija vienijo visus, kurie grąžino karinius dokumentus. Lietuvos diplomatinės tarnybos Vašingtone ir prie Šv.Sosto Vatikane Įgaliotiniui St.Lozoraičiui buvo nusiųstas laiškas, kuriame prašyta lie-

tuvius, atsisakiusius atlikti karinę prievolę Sovietų Sąjungai, ginti tarptautiniu lygiu. S.Lozoraitis buvo prašomas apie armijos boikotą ir jo eigą informuoti tarptautines organizacijas bei Ženevos konvenciją pasirašiusių šalių vyriausybes.

"Lietuvos Komiteto - Ženeva 49" skyriai buvo įkurti Vilniuje, Klaipėdoje, Alytuje, Marijampolėje, Panevėžyje, Šiauliuose. Organizacijos tikslai buvo tokie: 1) ginti karinę prievolę sovietams atlikti atsisakiusius asmenis; 2) toliau tęsti boikotą.

LIETUVOS DIPLOMATINĖS TARNYBOS VAŠINGTONE IR PRIE ŠV.SOSTO VATIKANE ĮGALYTOTINIUI ST.LOZORAIČIUI

PONE CHARGE d'AFFAIRES

1989 metų gegužės 18 d. Vilniuje okupacinės administracijos Aukščiausiosios Tarybos sesijos metu 1940 m. birželio 15 d. TSRS karinių pajėgų įvykdyta Lietuvos Respublikos okupacija buvo viešai pripažinta ir deklaruota. Okupacinei administracijai oficialiai konstatavus Lietuvos okupacijos faktą, išnyko politinis formalumas, iki tol trukdęs nustatyti aiškias santykiavimo ribas tarp okupuotos Lietuvos piliečių ir okupacinės administracijos Maskvoje bei Vilniuje.

Prievartinės tarnybos okupacinėje kariuomenėje problema viena iš aktualiausių okupuotos Lietuvos piliečiams vyrams. Negalutiniais duomenimis, apie 800 okupuotos Lietuvos piliečių atsisakė priverstinės tarnybos TSRS ginkluotosiose pajėgose. Minėtas skaičius asmenų savo atsisakymą grindžia 1949 m. Ženevos Konvencijos III dalies 51 straipsniu, draudžiančiu prievarta imti į karinę tarnybą okupuoto krašto gyventojus. Ženevos Konvencijos priimtus dokumentus įsipareigojo gerbti ir Tarybų Sąjunga, 1954 m. juos ratifikavusi. Nepaisant duotų tarptautinių įsipareigojimų, Tarybų Sąjunga, praėjus 35 metams po sutarties ratifikavimo, priverstinai vykdo Lietuvos piliečių ėmimą į savo ginkluotąsias pajėgas.

Pastaruoju metu okupacinės administracijos savivalė ypač suaktyvėjo. Karinės tarnybos atsisakiusiems asmenims grasinama baudžiamąja atsakomybe, kitų sankcijų taikymu, sudaromi dirbtiniai sunkumai darbe, moksle, buityje.

Susidarius kritinei situacijai, galimas okupacinės administracijos represinio aparato susidorojimas su karinės tarnybos atsisakiusiais Lietuvos piliečiais.

Pone Charge d'Affaires, kreipiamės į Tamstą, teisėtą Lietuvos Respublikos

diplomatinės tarnybos laisvajame pasaulyje vadovą, įgaliodami Tamstą ginti Lietuvos piliečius tarptautinėje plotmėje. Apie akivaizdžius tarptautinės ir žmogaus teisių pažeidimus okupuotoje Lietuvoje prašome painformuoti 1949 metais Ženevos Konvenciją ir 1975 metais Baigiamąjį Helsinkio aktą pasirašiusių valstybių kompetentingus sluoksnius, tuo sudarant galimybę minėtų pažeidimų svarstymą perduoti tarptautinei jurisdikcijai.

*Lietuvių Tautinio Jaunimo Sąjunga
"Jaunoji Lietuva"*

Lietuvos Laisvės Lyga

Lietuvos Helsinkio grupė

Lietuva,

1989.09.28.

Lietuvių pradėta sovietinės kariuomenės boikoto akcija susilaukė pritarimo ir šalininkų kitose sovietinėse respublikose. Pirmoji lietuvių boikotą parėmė Latvija, vėliau, spalio 30 d., įsikūrė "Komitetas - Ženeva 49" Estijoje, ir estai, matydami Lietuvoje sėkmingai besilpečiantį boikotą, lapkričio mėnesį patys pradėjo boikotuoti rudeninį šaukimą³. Lapkričio mėnesį ukrainiečiai Lvove surengė mitingą, kurio metu 17 asmenų grąžino karinius dokumentus. Rusų okupuotų tautų patriotai, atsisakę karinės tarnybos, rašydavo pareiškimus, remdamiesi Lietuvoje sukurtu pavyzdžiu.

Spalio 22 d. Vilniuje, Kalnų parke, buvo surengtas mitingas jaunuolių tarnybos okupacinėje armijoje klausimais. Mitinge dalyvavo 6-7 tūkst. žmonių. Jį organizavo "Jaunoji Lietuva", "Lietuvos komitetas - Ženeva 49", LLL. Mitingo oratoriai ragino atsisakyti karinės tarnybos, nustoti baimintis. Buvo grąžinta per 70 karinių dokumentų. Po to politinė eisena nuvingiavo Vilniaus gatvėmis iki Naujininkų karinio komisariato, kur buvo renkami šaukiamojo amžiaus jaunuoliai. Demonstrantai surinktus karinius dokumentus grąžino sovietų pulkininkui Ulevičiui, skandavo: "Okupantai - namo!", "Okupantams netarnausim!" Mitinge ir eisenoje dalyvavo jaunuolių iš Alytaus, Šiaulių, Kauno, Tauragės, Klaipėdos ir kitų miestų, taip pat didėjo boikoto idėjų paplitimo teritorija.

1989 m. spalio 28 d. Katedros aikštėje "Moterų visuomeninis judėjimas" pradėjo bado streiką, kad būtų nutrauktas neteisėtas Lietuvos vaikų šau-

3 Страна и мир. - 1990. - No.1. - С.42-45.

kimas į sovietų armiją. Šis bado streikas tęsėsi iki 1990 m. vasario 16 d. Sumontuotame namelyje pasikeisdamos badavo moterys, kurių sūnūs žuvo arba buvo sužaloti tarnaujant sovietų armijoje. Jos kartu kvietė atsisakyti karinės tarnybos svetimiesiems. Badaujančiųjų namelis buvo apklijuotas plakatais su Ženevos konvencija, buvo iškabinti lietuvių, žuvusių sovietų armijoje, sąrašai, kas dalį jaunuolių atbaidė nuo tarnybos rusų armijoje. Badaujančiųjų namelyje kas sekmadienį buvo renkami kariniai dokumentai. Čia atvykdavo daug užsienio korespondentų, kurių parengti reportažai kūrė užsienyje palankią viešąją nuomonę apie Lietuvą ir garsino jos vardą. Į Katedros aikštę atvykdavo daug žmonių iš kitų Lietuvos miestų, o grįžę populiarino boikoto idėją. Metų pabaigoje jau buvo gražinta apie tūkstantis karinių dokumentų. Okupacinė valdžia nedrįso griebtis represijų. Be to, Kauno darbininkų sąjunga, protestuodama prieš prievartinį lietuvių šaukimą į armiją, 1989 m. lapkričio 23 d. surengė įspėjamąjį 15 min. streiką. Kaune streikavo 6 gamyklos, Marijampolėje - viena⁴. 1989 m. pabaigoje Vilniuje, Rašytojų Sąjungos rūmuose, įvyko įvairių Lietuvos politinių partijų pasitarimas dėl tarnybos rusų armijoje. Vyko karštos ir audringos diskusijos, po kurių paritetiniais pagrindais iš Sąjūdžio ir L.L.L. atstovų buvo sudarytas komitetas. Jo tikslas - bendromis pastangomis ginti nuo galimų okupantų represijų tuos asmenis, kurie gražino karinius dokumentus. Šis komitetas, išskyrus kelis posėdžius, daugiau nieko nenuveikė, bet padarė nemažą psichologinį poveikį, kadangi įtakinga politinė jėga Sąjūdis įsipareigojo ginti tuos, kurie atsisakė karinės tarnybos. Tai paskatino Lietuvos gyventojus drąsiau įsijungti į karinių dokumentų gražinimo akciją.

Okupacinei administracijai pasisėkė įvykdyti 1989 m. rudens šaukimą. Bet boikotas tęsėsi. Vilniuje ir Kaune kiekvieną sekmadienį vyko karinių dokumentų gražinimas. Kartais gražindavo tik kelis arba vieną. Bet svarbiausia tai, kad boikotas nenutrūko. 1990 m. sausio-vasario mėnesiais boikoto organizatoriams netikėtai pavyko kreiptis į žmones per radiją. Populiarios jaunimo stoties M-1 vadovai R.Pleikys ir H.Grušnys nepabūgo rizikos ir leido boikoto organizatoriams kalbėti šią radijo stoties laidų metu. Keturis kartus buvo raginta gražinti karinius dokumentus, patariama, kaip elgtis tiems, kurie jau atsisakė karinės tarnybos. Stotis M-1 suvaidino svarbų vaidmenį boikotuojant šaukimus į okupacinę armiją. Radijo jaunimo laidų režisierė R.Baltrušaitytė parengė laidą apie "Jaunąją Lietuvą". Laida faktiškai buvo skirta sovietų armijos boikotui ir ji buvo girdima visoje Lietuvoje, tad labai prisidėjo prie boikoto sėkmės.

4 Atgimimas. - 1990, vasario 14.

Boikoto kampanijos persilaužimas kiek netikėtai įvyko vasario 16-ąją bei vasario 23-iąją. Karinių dokumentų gražinimo akcijai vasario 16 d. buvo gerai pasirengta. Apie tai buvo pranešta per radijo stotį M-1, televizijos "Panoramos" laidoje. Vilniaus ir Kauno miestai mirgėjo nuo iškljuotų agitacinių lapelių. Vilniuje, padedant dailininkams V.Kaunui ir V.Šukiui, buvo padaryti meniški stendai, raginantys vasario 16 d. proga gražinti okupacinius karinius dokumentus. Vasario 16 d. tauta iškilmingai pažymėjo Nepriklausomybės atkūrimą. Tą dieną 18 val. Vilniuje Nepriklausomybės bei Katedros aikštėse šimtai žmonių gražino sovietinius karinius bilietus. Vilniuje ir Kaune jų buvo gražinta per 2 tūkstančius. Kitos dienos vakare Maskvos televizija vakaro žinių laidoje "Vremia" parodė reportažą apie karinių bilietų gražinimą Vilniuje, kas dar labiau padaršino kitų tautų patriotus atsisakyti karinės tarnybos rusų armijoje. Daugelis lietuvių suvokė, kad sovietų vyriausybė, draskoma vidinių prieštaravimų, tapo nepajėgi tūkstančius jaunuolių susodinti į kalėjimus. Be to, sovietų vyriausybės veiksmus varžė jų pačių ratifikuota 1949 m. Ženevos konvencija ir Vakarų valstybių pozicija. Vasario 23 d. - Raudonosios armijos įkūrimo dieną - Lietuvoje vėl buvo renkami kariniai dokumentai ir jų buvo gražinta per tūkstantį. Boikoto organizatoriai nepranešė tikslaus surinktų dokumentų skaičiaus. Buvo pagudrauta, kad karinių dokumentų esą surinkta per 10 tūkstančių, o gal ir daugiau.

Rūpestingai buvo ruošiamasi 1990 m. pavasarinių šaukimų boikotui, kadangi okupantų kariniai komisariatai nenutraukė savo veiklos: siuntinėjo šaukimų lapelius, grasindavo jaunuoliams, jų tėvams. Boikoto organizatoriai parengė lapelius, kuriuose buvo patariama, kaip elgtis tiems, kurie atsisakė karinės tarnybos. Patariamojo pobūdžio lapeliai buvo klijuojami viešose vietose, dalijami karinius bilietus gražinusiems asmenims. Šie lapeliai buvo tokio pobūdžio:

"PATARIMAI ŠAUKIAMIEMS Į OKUPACINĘ ARMIJĄ JAUNUOLIAMS IR JŲ TĖVAMS

Šaukiamas į Rusijos kariuomenę pilietis privalo apsispręsti: eiti į okupacinę kariuomenę ar ryžtis pilietiniam nepaklusnumui. Tiek moraliniu, tiek politiniu, tiek juridiniu požiūriu lietuvis turėtų neiti tarnauti Tėvynės pavergėjams. Tačiau reikia žinoti, kad boikotuojantiems šaukimus okupacinė administracija darys šiurkštų spaudimą, gali griebtis net represijų. Šaukime nurodytą dieną jaunuoliui neatvykus į karinį komisariatą, į jo namus, darbovietę, mokyklą gali atvykti komisariato atstovai kartu su milicijos pareigūnais ir išsivežti jį prievarta. Todėl boikotuojantis šaukimus jaunuolis privalo:

1. Pats nepasirašinėti atneštų jam šaukimų į karinį komisariatą.
2. Neiti šaukiamas į karinį komisariatą.
3. Žinoti, kad žmogų iš namų prievarta išvežti galima tik turint prokuroro sankciją areštuoti, o nakties metu (nuo 22 iki 6 val.) apskritai draudžiama. Todėl pareigūnų nereikia įsileisti į butą.
4. Šaukimų metu rekomenduotina laikinai apsigyventi pas gimines ar draugus, geriausia kitame mieste ar gyvenvietėje.
5. Nevaikščioti gatvėmis, ypač nuošaliomis vietomis, vienas.
6. Jei pareigūnai mėgina vartoti prievartą, šauktis pagalbos.
7. Nepasiduoti jokiems okupantų ir kolaborantų įtikinėjimams, esą jeigu eisi tarnauti, mes tau viską atleisim, netgi Lietuvą paliksim. Jau yra pavyzdžių, kai patikėjęsieji tokiais pažadais jaunuoliai specialiai buvo išsiųsti tarnauti kuo toliau nuo Lietuvos ir tarnauja nežmoniškomis sąlygomis.
8. Apie kiekvieną mėginimą daryti spaudimą tuoj pat informuoti "Lietuvos Komiteto Ženeva-49" atsakingus atstovus ir apskritai palaikyti su jais nuolatinį ryšį. Komiteto "Ženeva-49" atstovų koordinatės turi žinoti jaunuolio tėvai, giminės ir draugai, kad galėtų operatyviai perduoti informaciją, jeigu pats jaunuolis to negalės padaryti.
9. 1990 m. pavasario šaukimo boikotui būtina ruoštis dabar. Tam reikia paruošti konspiracinius butus pas gimines ar draugus, turėti pragyvenimui bent 200 rublių, susitarti dėl darbo kokiame nors kolektyve.

Jei okupacinė administracija imsis represijų, Lietuvoje bus organizuojamas visuotinis politinis streikas.

Nusikalstami LTSR Konstitucijos 61 str. ir LTSR BK 79 str., grasinantys atsisakiusiems tarnauti laisvės atėmimu nuo 1 iki 3 m., prieštarauja tarptautinei teisei, taip pat LTSR Konstitucijos 50 ir 70 str. ir LTSR AT 1989 05 18 suvereniteto deklaracijai. Todėl jei bus iškelta baudžiamoji byla (šiuo metu, atrodo, iškeltos 9), boikotuojantysis šaukimus gali ją laimėti ir būti išteisintas (šiuo atveju jaunuolį teisia civilinis teismas).

Apskritai reikia žinoti, kad kuo masiškesnis bus armijos boikotas, tuo mažesnė represijų tikimybė.

Jeigu jaunuolis nesiryžta šiam žingsniui, jis gali kreiptis į karinės tarnybos reikalų komisiją prie LTSR AT. Tačiau reikia žinoti, kad jokie šios komisijos

siūlymai neturi įstatymo galios ir jaunuolio likimas kiekvienu atveju priklausys nuo komisariato pareigūnų malonės.

Šiandien aiškiai matyti, kad neabsoliutus boikotas, būtent kompromisinis siūlymas palikti lietuvius tarnauti Lietuvoje, yra nerealus. Jei jaunuolis ir pasilikęs Lietuvoje, vis viena neišnyktų grėsmė jo sveikatai ir gyvybei: armija juk ta pati, tvarka joje ta pati. Lietuvoje dislokuotuose daliniuose nestatutiniai santykiai klesti kaip ir kitur.

Taigi, tarnyba Rusijos kariuomenėje yra nesuderinama su Lietuvos nepriklausomybės siekiu ir yra nepaprastai pavojinga, pavojingesnė už visas galimas represijas jaunuolio sveikatai ir gyvybei”.

„Jaunosios Lietuvos”, „Lietuvos Komiteto Ženeva-49” aktyvistai kovo mėnesį važinėjo po įvairius Lietuvos miestus ir su vietos patriotais rinko karinius dokumentus.

Kita boikoto problema - šešiolikmečių jaunuolių, būsimų kareivių, šaukimas į sovietų komisariatų pasitikrinti sveikatos. Čia „Jaunoji Lietuva” parašė kreipimąsi, raginantį šešiolikmečius į komisariatų neiti. Šis kreipimasis buvo perduotas per radiją, išspausdintas rajonų laikraščiuose.

„Į LIETUVOS JAUNUOMENĘ, Į VISUS KOVOJANČIUS PRIEŠ OKUPACIJĄ

Jaunuoliai, kuriems sukako ar dar sukaks 16 metų! Okupacinė karinė administracija kėsinsis į Jūsų laisvę. Sausio-vasario-kovo mėnesiais, kaip ir iki šiol, kariniai komisariatai kviesis Jus pasitikrinti sveikatos ir kad įteiktų prirašymo dokumentus. Nuo tos dienos Jūs įsipareigosite tarnauti okupacinėje kariuomenėje „laisvanoriškai”, pažeidžiant Ženevos Konvencijos 51 straipsnį, kuris neleidžia okupuotos teritorijos piliečių kviesti tarnauti į okupacinę armiją. Remdamiesi šiuo dokumentu, Lietuvoje apie 1000 jaunuolių apsisprendė grąžinti prirašymo liudijimus ir karinius bilietus.

Prie šios pilietinio nepaklusnumo akcijos galite prisidėti ir jūs, boikotuodami šaukimus į karinius komisariatų prirašymo liudijimams gauti. Neįsipareigokite dokumentui ir Jūs būsite teisūs šventoje kovoje už Lietuvos Nepriklausomybę. Bus kur kas blogiau, jei Jūs gausite karinius bilietus bei liudijimus ir juos vėl grąžinsite, geriau jų iš viso neimti.

Tėvai, senellai, broliai, seserys ir mokytojai! Patriotai! Neleiskite savo 16-

mečiams eiti į komisariatų, neleiskite, kad jie taptų okupacinės mašinos įrankiais ir būtų kankinami sovietiniuose kariniuose daliniuose. Nebijokite, visos patriotinės Lietuvos partijos ir organizacijos gins jų teises, nes Lietuva yra okupuota ir kiekvieno lietuvių pareiga - kovoti prieš okupaciją.

LK "Ženeva 49"

LLL

LTJS "Jaunoji Lietuva"

1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Aukščiausioji Taryba paskelbė Nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimą. Po to Aukščiausioji Taryba panaikino Lietuvos piliečių prievartinį šaukimą į SSRS ginkluotąsias pajėgas. Tai irgi paskatino Lietuvos jaunuolius atsisakyti karinės tarnybos rusų armijoje. Be to, prasidėjo masinis lietuvių, tuo metu tarnavusių sovietų armijoje, bėgimas į Lietuvą. Kiti vaikinai, grįžę atostogų, atgal į karinį dalinį negrįždavo. Tokių pabėgėlių buvo šimtai, ir jų daugėjo. Jie slapstėsi pas artimuosius gimines, draugus. Prasidėjo šių pabėgėlių gaudynės. Rusų kariškiai, naudodamiesi KGB, vietinių karinių komisariatų kai kurių darbuotojų paslaugomis, organizuodavo pasalas, išsilaudavo į butus, kur slėpdavosi pabėgėliai. Bet pabėgėlius gaudyti okupantams sekėsi labai sunkiai. Rusų kareiviams pavykdavo sugauti vieną kitą pabėgusį kareivį, o didžioji dauguma sėkmingai slapstėsi.

Sovietų ginkluotųjų pajėgų vadovybė, KGB susirūpino lietuvių bėgimu iš sovietų armijos ir ėmėsi priemonių tam sustabdyti. Tuo metu Sąjūdis kėlė idėją, jog pabėgėlius reikia suregistruoti ir patalpinti į Naujosios Vilnios ligoninę. O joje KGB darbuotojų tikrai netrūko. Dalis pabėgėlių naiviai patikėjo šiuo KGB inspiruotu planu, ir 38 vaikinai buvo patalpinti Naujosios Vilnios ligoninėje. Tai buvo ideali vieta pabėgusiems vaikinams sugaudyti, kas ir įvyko naktį į kovo 27-ąją. Specialus desantininkų dalinys apsupo ligoninę ir įsiveržė į palatas, sugaudė vaikus, po to išvežė į Čiukotką. Nors kilo nemažas tarptautinis skandalas, bet lietuvių bėgimas iš rusų armijos beveik nutrūko. To siekė ir sovietų generolai.

Paskutinis "Jaunosios Lietuvos" organizuotas karinių dokumentų masinis gražinimas buvo 1990 m. gegužės 22 d. Nepriklausomybės aikštėje įvykusiame mitinge. Prieš mitingą buvo skleidžiami gandai, esą rusų desantininkai mitingo metu apsupa aikštę ir sugaudys tuos jaunuolius, kurie norės gražinti savo karinius dokumentus. Toks KGB gandas buvo perduotas ir per Lietuvos radiją. Tačiau mitingas įvyko, buvo gražinta per šimtas prirašymo liudijimų ir karinių

bilietų. Šie buvo sudeginti Nepriklausomybės aikštėje kartu su tautos išdaviko M.Burokevičiaus iškamša. Tuo šaukimų į okupacinę kariuomenę boikotas faktiškai buvo baigtas. SSRS komisariatams pavasarinio šaukimo metu pavyko surinkti tik 1207 vaikus, iš jų lietuvių buvo tik 561. Anksčiau buvo paimama 10-12 tūkst. Lietuvos jaunuolių⁵. Tai buvo paskutinis Lietuvos jaunuolių šaukimas į sovietinę kariuomenę. Po 1991 m. rugpjūčio pučo sovietinių karinių komisariatų veikla Lietuvoje buvo sustabdyta.